

Riina Liikanen

oikeusministeriö

lausunto annettu lausuntopalvelussa

VN/5137/2022-OM-229

VALMIUSLAIN KOKONAISUUDISTUS, TYÖRYHMÄN MIETINTÖ

13. luku Välttämättömien hyödykkeiden ja palveluiden saatavuuden turvaaminen

Vesihuoltopalvelun järjestäminen edellyttää välttämättä monien hyödykkeiden ja palveluiden saantia. Vesihuollon tarpeet pitää ottaa huomioon, kun 88 §:n mukaisesti turvataan välttämättömien hyödykkeiden ja palveluiden saatavuutta tietyille viranomaisille ja elinkeinonharjoittajille. Lisäksi 89 §:n 2. momentissa listattuihin aloihin, joiden tarvitsemien hyödykkeiden turvaamiseksi materiaalien ja hyödykkeiden käyttöä voidaan rajoittaa tai kieltää, pitää lisätä vesihuollon käyttämät hyödykkeet.

17. luku Energia-, vesi- ja jätehuollon turvaaminen

131 § antaa maa- ja metsätalousministeriölle valtuuksia vesihuollon turvaamiseksi, mikäli se on kunnan tai suurehkon kuluttajajoukon vedensaannin turvaamiseksi tai muutoin yleiseltä kannalta merkittävän vesihuoltolaitoksen toiminnan turvaamiseksi välttämätöntä. Ehdotamme täsmentämään tätä valtuuden perustetta seuraavasti "mikäli se on kunnan tai suurehkon kuluttajajoukon tai yhteiskunnan toiminnan kannalta välttämättömän vesihuollon turvaamiseksi välttämätöntä." Veden saannin lisäksi myös jätevesien viemärointi ja asianmukainen käsittely on yhteiskunnan toiminnan ja ihmisten terveyden kannalta välttämätöntä, joten se pitää ottaa vedensaannin lisäksi huomioon. Vesihuoltolaitoksen toiminnan turvaamisen sijaa yhteiskunnalle on tärkeintä vesihuoltopalvelun toiminta, eli tarpeen tulee vastata siihen.

Velvollisuus veden toimitukseen ja jätevesien käsittelyyn

131 §:n 1. momentin 1. kohta antaa maa- ja metsätalousministeriölle valtuuden päätöksellään velvoittaa vesihuoltolaitoksen toimittamaan tai luovuttamaan vettä oman vedenjakelualueensa ulkopuolisen vedentarpeen tyydyttämiseksi. Tämä valtuus ja ehdotettu mahdollisuus poiketa vesilain mukaisesta vedenotosta on tarpeellinen. Laissa tai perusteluissa pitää kuitenkin tarkentaa, että tämä tarkoittaa veden toimittamista tai luovuttamista vesijohtoverkostoyhteyden kautta tai siten, että vettä luovutetaan kuljetettavaksi. Veden kuljettaminen säilöissä ja varavedenjakelun järjestäminen toisen vesihuoltolaitoksen tarpeisiin ei voi sisältyä velvoitteeseen, sillä vesihuoltolaitoksilla ei ole omia resursseja tällaiseen tarpeeseen.

Veden toimittamisen lisäksi samanlainen velvollisuus omaa asiakaskuntaa laajemman vesihuoltopalvelun tuottamiseksi voi olla tarpeen myös jätevedenpuhdistuksen osalta. Käytännössä tämä tarkoittaisi, että toisen vesihuoltolaitoksen asiakkaiden jätevesiä tuotaisiin siihen soveltuvalla kalustolla jätevedenpuhdistamolle tai toimivaan ja soveltuvaan viemäriverkoston kohtaan. Tämänkään osalta velvoite ei voi koskea kuljetusten järjestämistä, vaan jätevesien vastaanottamisen käsittelyyn.

Vesihuoltolaitosten lisäksi vastaava velvollisuus talousveden toimittamiseen ja jätevesien käsittelyyn voi olla tarpeen teollisuudelle. Suomessa on joitakin teollisuuslaitoksia, joilla on

omaa vedenhankintaa tai jätevedenpuhdistusta, joka voisi yhdyskunnan normaalin vesihuoltoinfrastruktuurin häiriössä tukea yhdyskunnan välttämätöntä vesihuoltoa joko verkoston kautta tai kuljetettuna.

Velvollisuus hyödykkeiden ja palveluiden luovuttamiseen

131 §:n 1. momentin 2. kohta antaa valtuudet velvoittaa vesihuoltolaitos taikka talousvettä valmistava tai jätevettä käsittelevä teollisuuslaitos luovuttamaan hallussa oleviaan vedenkäsittelyyn välttämättömiä kemikaaleja tai vedenkäsittelyyn välttämättömiä muita hyödykkeitä ja palveluita maa- ja metsätalousministeriön osoittamalle vesihuoltolaitokselle. Vedenkäsittelyyn välttämättömien kemikaalien, hyödykkeiden ja palveluiden lisäksi esimerkiksi vesijohtoverkoston korjaamiseen tai vesihuollon valvonnan ja ohjaamisen automaatioon liittyvät hyödykkeet voivat olla kriittisiä vesihuoltopalvelun tuottamiselle. Ehdotamme valtuuden laajentamista seuraavaan muotoon: "...luovuttamaan hallussaan olevia vesihuollolle välttämättömiä kemikaaleja tai muita hyödykkeitä ja palveluita..." Vesihuollolle välttämättömiä kemikaaleja, hyödykkeitä ja palveluja käytetään muuallakin kuin talousveden valmistuksessa ja jäteveden käsittelyssä, joten tätä valtuutta pitää laajentaa koskemaan yleisesti teollisuutta ja toimijoita luovuttamaan tarvittaessa vesihuollon tarvitsemina kemikaaleja, hyödykkeitä ja palveluja. Pidämme tärkeänä, että kohdan velvollisuus koskee tilannetta, joka ei vaaranna toimijan omien yhteiskunnan toiminnan kannalta välttämättömien toimintojen turvaamista.

Niukkuustilanteissa tarvittaisiin myös valtuus säännöstellä ja priorisoida vesihuollolle välttämättömien kemikaalien ja muiden hyödykkeiden ja palveluiden saatavuutta vesihuollon toimijoille ja muille toimialoille tarpeen mukaan. Tämä tueksi tarvitaan ennalta suunnitellut ja riittävän joustavat niukkuuden jakamisen periaatteet ja koordinointi eri toimialojen kesken.

Välttämättömän puhtaan veden saannin varmistamiseksi pidämme tärkeänä 131 §:n 1. momentin 4. kohdan valtuutta velvoittaa soveltuvaa elintarviketeollisuutta pakkaamaan juomavettä kuluttajakäyttöön.

Mahdollisuus vesihuollon palvelutason laskemiseen

131 §:n 1. momentin 3. kohta antaa valtuudet velvoittaa vesihuoltolaitoksen toimittamaan vedenjakelualueellaan vesikäymälän huuhteluun soveltuvaa vettä, jos talousvettä ei voida jakaa verkostossa. Ukrainan kokemukset pesuveden ja wc:n huuhteluveden toimituksen tärkeydestä hygienian ylläpitämiseksi tukevat ehdotettua valtuutta, mutta sen pitää kattaa vesikäymälän huuhtelun lisäksi peseytymiseen soveltuva vesi, joka ei kuitenkaan täytä talousveden laatuvaatimuksia ja ole soveliaista juomavedeksi ja ruoanvalmistukseen. Valtuutta pitäisi myös täsmentää koskemaan veden toimitusta vesijohtoverkostossa. Veden toimitus vesijohtoverkostossa voi olla tärkeää myös sammutusvedeksi, mikä olisi hyvä mainita perusteena toimittaa talousvettä heikkolaatuisempaa vettä.

Vesihuollon palvelutason laskemiseen tarvittaisiin valtuus myös jätevedenpuhdistuksen tason osalta. Mahdollisuus hyväksyä ympäristönsuojelulain ja ympäristöluvan vaatimuksista poikkeaminen voi olla tarpeen tilanteessa, jossa normaali jätevedenkäsittely ei esimerkiksi sähkökatkojen tai kemikaaliniukkuuden vuoksi onnistu normaalisti. Tämä valtuus voi niukkuustilanteessa mahdollistaa esimerkiksi vedenkäsittelykemikaalien tai sähkönsaannin priorisoinnin talousveden toimituksen turvaamiseksi.

Mikäli vesihuoltolaitos veloitetaan tuottamaan normaalilainsäädännön vaatimuksista poikkeavaa vesihuoltopalvelua, tästä palvelusta pitää voida periä vesihuoltomaksuja.

Mahdollisuus vedenkäytön rajoittamiseen

Työryhmän esittämien ja edellä esitettyjen valtuuksien lisäksi pidämme tärkeänä, että viranomaisilla olisi tarvittaessa mahdollisuus rajoittaa ja priorisoida vedenkäyttöä määräyksin ja kielloin, mikäli väestön ja yhteiskunnan välttämättömän vedensaannin turvaaminen sitä edellyttää. Tarve vedenkäytön rajoittamiseen voi syntyä esimerkiksi kuivuuden tai laajavaikutteisen putkirikon seurauksena.

Veden käyttöä rajoittamalla voidaan tarvittaessa rajoittaa myös viemäriverkoston johdettavan jäteveden määrää. Käytännössä viemäriverkoston ylivuotojärjestelyt ja ohjauksutukset jätevedenpuhdistamolla mahdollistavat yleensä jätevesien hallitun poisjohtamisen, mikäli viemäriverkosto toimii. Niiden tilanteiden varalle, jolloin edellä kuvatut menettelyt eivät riitä ehkäisemään vaaraa jätevesien hallitsemattomasta leviämisestä ympäristöön tai kiinteistöille, ehdotamme viranomaisille valtuutta tarvittaessa rajoittaa myös viemäriverkoston johdettavan jäteveden määrää määräyksin ja kielloin. Tarve syntyvän jäteveden rajoittamiseen voi muodostua joillekin alueille esimerkiksi pitkän ja laajan sähkökatkon tai jätevedenpuhdistuksen pitkäkestoisen heikentymisen seurauksena.

Vesihuollon polttoainehuollon ja sähkönsaannin turvaaminen

Vesihuoltopalvelun järjestäminen edellyttää sähkönsaantia tai jatkuvaa polttoainehuoltoa vesihuollon kohteissa olevalle varavaimalle. Vesihuollon tarpeet pitää ottaa huomioon, kun varmistetaan yhteiskunnan toimivuuden kannalta välttämättömän toiminnan polttoaineiden saantia (124 §), toteutetaan polttoaineiden säännöstelyä (125 §) tai rajoitetaan sähkön käyttöä (127 § ja 128 §).

18 luku Välttämättömien viestintä- ja postipalveluiden turvaaminen

Maantieteellisesti laajalle ulottuvan vesihuoltojärjestelmän valvonta ja ohjaaminen edellyttää toimivia tietoliikenneyhteyksiä. Vesihuollon tarpeet pitää ottaa huomioon, kun varmistetaan yhteiskunnan toimivuuden kannalta välttämättömiä viestintäpalveluita ja viestintäverkkoja (133 §) ja kun asetetaan palvelujen käyttäjiä etusijalle (134 §).

20 luku Välttämättömän rakentamisen turvaaminen

Väestön elinolojen ja yhteiskunnan toiminnan kannalta välttämättömän vesihuollon vaatimat rakennus- ja korjaustyöt ovat poikkeusoloissa välttämättömästä rakentamisesta ja ne pitää lisätä 141 §:n 3. momentin listaukseen. Lisäksi vesihuollon kiireelliset rakennus- ja korjaustyöt pitää vapauttaa aloitus- ja jatkamisluvasta vastaavasti kuin kiireelliset energiahuollon rakennus- ja korjaustyöt. Vesihuollon häiriintyminen viivästyvien korjaustöiden vuoksi näkyy välittömästi väestön elinmahdollisuuksissa ja yhteiskunnan toiminnassa. Lisäksi korjauksen viivästyminen voi aiheuttaa haittaa ja vaaraa purkautuvien vesien tai leviävien jätevesien vuoksi.

Vesihuollon rakennus- ja korjaustöiden määrittelemisen poikkeusolojen välttämättömäksi rakentamiseksi on merkityksellistä myös 142 §:ssä säännellyn rakennustuotteiden ostoluvan ja rakennustuotteiden luovuttamisvelvollisuuden kannalta. Vesihuoltopalvelun jatkuvuuden varmistamiseksi tarvittavissa rakennus- ja korjaustöissä välttämättömien rakennustuotteiden saatavuus ja käyttöoikeus pitää varmistaa. Lisäksi kiireelliset vesihuollon rakennus- ja korjaustyöt pitää vapauttaa 142 §:n 2. momentissa ostolupamenettelystä.